

"De gebeurtenissen vliegen ons in zoo woeste snelheid voorbij, dat een bioscoopbeeld daarnaast een olieverfschilderij lijkt."

Inhoudsopgave

"De gebeurtenissen vliegen ons in zoo woeste snelheid.....	1
De oorzaak en het aantal doden.....	7
Eerste opvang en medische hulp.....	8
Nogmaals het aantal doden:	9
Observaties in chronologische volgorde.....	10
Prelude	10
Berlin, 10. November.	10
Amsterdam, 11. November.	10
Plunderingen en leegverkoop van Duitse eigendommen	11
Terugtrekking der Duitse troepen	12
Brussel, 17 november 1918.....	12
Hamont en omgeving	13
Hamont, 18 november 1918 's avonds 18.00 uur en later: de treinen.....	13
Hamont, 18 november 1918 vanaf 's avonds 21.30 uur: samenvatting.....	14
Hamont, 18 november 1918 's avonds 22.00 uur: branden.....	14
Budel, 18 november 1918 22.30 uur.....	15
Hamont, 18 november 1918 vanaf circa 23.00 uur.....	15
Hamont, Budel, 18 en 19 november vanaf circa 23.00 uur.....	16
Budel, 18 november 1918 23.30 uur.....	19
Hamont, 19 november 1918 circa 0.00 uur.....	19
Eindhoven, Budel, 19 november 1918 1.00 uur.....	19
Hamont, 19 november 1918 circa 3.30 uur.....	20
Hamont, 19 november 1918 circa 7.00 uur.....	20
Budel, 19 november 1918 9.00 uur.....	20
Hamont, 19 november 1918 9.00 uur.....	20
Eindhoven, 19 november 1918 circa 9.00 uur.....	21
Budel, 19 november 1918 circa 12.00 uur.....	21
Weert, 19 november 1918 circa 12.00 uur.....	22
Hamont, 19 november 1918 circa 12.00 uur.....	22
Soerendonk, 19 november 1918.....	22
Roermond, 19 november 1918.....	23
Budel, 19 november 1918.....	23
Achel, 19 november 1918.....	23
20 november 1918 AAN DE GRENS.....	23
21 november 1918 De ramp te Harnont.....	24
Hamont, Budel, 21 november 1918.....	24
Utrecht, 21 november 1918 circa 20.00 uur.....	25
Hamont, 22 november 1918.....	25
Budel, 22 november 1918.....	25
algemeen, 23 november 1918: aantal slachtoffers.....	25
Eindhoven, 25 november 1918.....	25
Brussel, 26 november 1918.....	25
Hamont, 3 december 1918.....	25
Weert, 3 december 1918.....	26

5

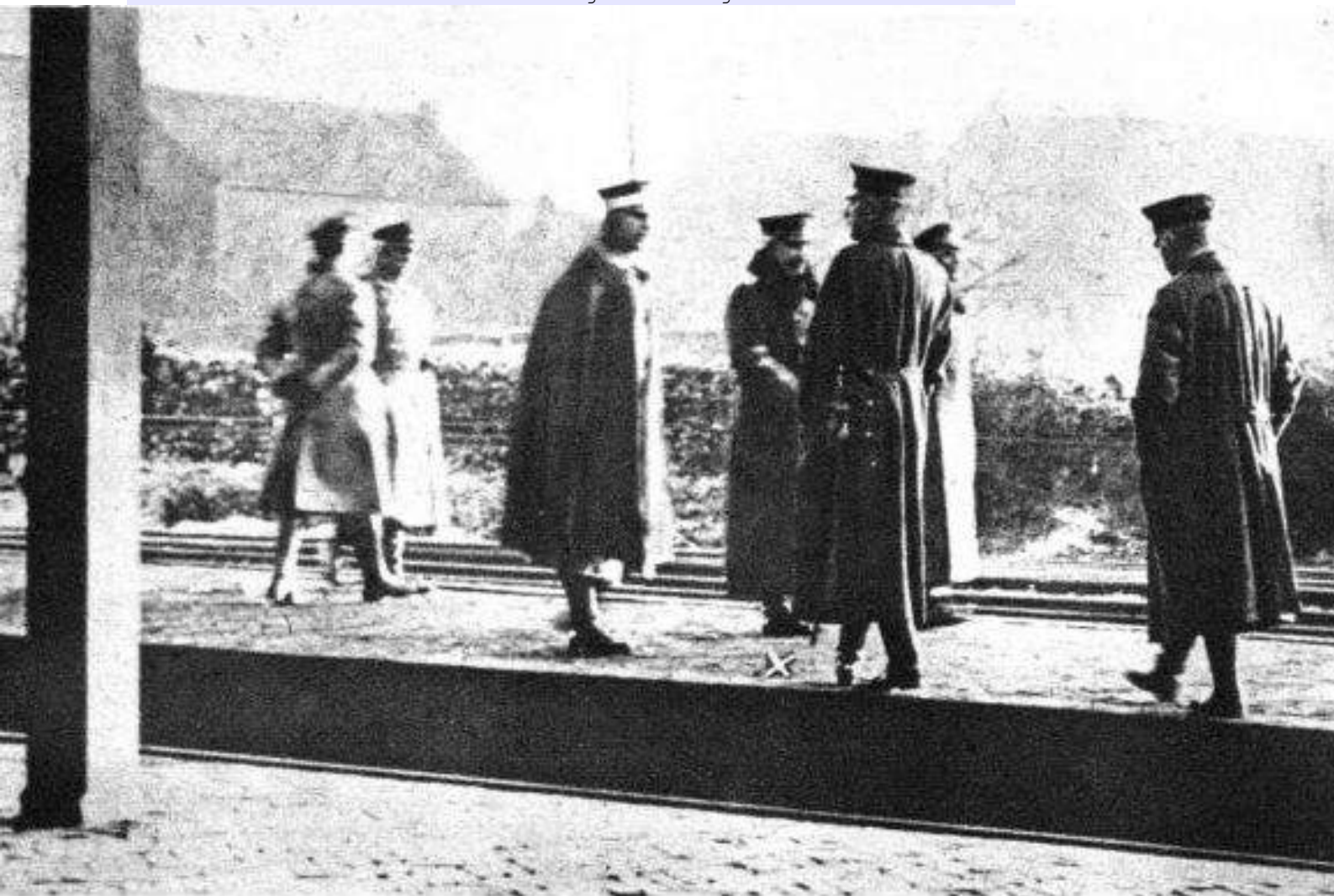
De maand oktober 1918 wordt door een Duitse officier gekarakteriseerd met bovenstaande uitspraak. Het zal blijken dat de gebeurtenissen in november nog 'historischer' zijn. Op 9 november neemt de keizer van Duitsland ontslag, hierop volgt de wapenstilstand en de daarop volgende ontruiming van alle door Duitsland bezette landen. Miljoenen manschappen met volledige uitrusting keren te voet, kar, auto en trein terug naar het vaderland. Het is een gigantische operatie die binnen zeer korte tijd afgerond moest worden. Per dag wordt vastgelegd hoeveel land de Duitsers moeten ontruimen. In het Belgische Spa werden de Duitsers hiertoe verplicht. Bij deze wapenstilstand werden ook al herstelbetalingen geëist.

10

15

Op 10 november vlucht vanuit Spa keizer Wilhelm von Hohenzollern naar Eysden, van waaruit hij naar Maarn vertrekt. Zijn zoon, de kroonprins, en de keizerin komen enkele dagen later afzonderlijk naar Nederland en worden net als de keizer geïnterneerd, de kroonprins op Wieringen - destijds nog een eiland. Zo wordt Nederland nog op een onverwachte manier betrokken bij de Eerste

20 Wereldoorlog, die toen natuurlijk nog niet zo werd genoemd. Tegelijkertijd komen de
soldaten en arbeiders in Duitsland in opstand, zij vormen arsolraden; in Nederland
wil Troelstra de revolutie, maar de bevolking staat grotendeels achter het
koningshuis.
25 Al enkele maanden heerst bovendien de Spaanse griep die voor veel doden zorgt in heel
Europa. In de kranten staan korte berichten over het aantal slachtoffers daarvan per
afzonderlijke gemeente en tijdspanne. In de kranten staan dan ook opvallend veel
rouw-advertenties, soms een hele bladzijde vol.
30 In oktober kwamen vele vluchtelingen vanuit Frankrijk en België het land binnen, zij
belasten het land met de opvang. Dan volgt dus de wapenstilstand en de terugtrekking
der troepen. Vanwege de grote aantallen soldaten en materieel mogen de Duitsers ook
door het smalste deel van Nederland, bij Roosteren, naar Duitsland trekken, een
overeenkomst die niet door iedereen wordt gesteund. De spoorlijn van Antwerpen naar
München-Gladbach kan ook gebruikt worden, destijds een volwaardige
35 dubbelspoorlijn die bij Budel het land binnenkomt en bij Vlodrop er weer uit. De
grensplaats in België is Hamont en in Duitsland Dalheim. Hamont had
dienovereenkomstig een gigantische spoorwegemplacement dat zeer veel treinen kon
bevatten en waar de treinen met wagons samengesteld konden worden.

[Die Flucht des Kaisers Wilhelm nach seiner Abdankung: Der Deutsche Kaiser (x)
passiert beim Bahnhof Eysden die holländische Grenze. Phot. A. Große, Berlin.]

[Katholieke Illustratie 2 november 1918: **VLUCHTELINGEN AN DE GRENS TE WEERT.** Ongelukkigen uit Noord-Frankrijk, die hier in ons gastvrije Nederland beschutting komen zoeken tegen de verschrikkingen van den oorlog. Een liefdezuster bij een stervend kind. De moeder, wier man aan het front gesneuveld is, was met de arme kleinen van Douai komen loopen!]

[Katholieke Illustratie 13 november 1918: HET VERTREK DER DUITSCHERS UIT LUIK. In een der hoofdstraten van Luik: van de gevels der huizen wapperen de vlaggen der geallieerde landen (de foto dateert dus van enkele dagen eerder)]

50

De terugtrekking van het Duitse leger betreft manschappen - gezonde en gewonde -, auto's, levensmiddelen en brandstof, wapenen en munitie. Voor de manschappen worden gewone personentreinen, maar ook veewagens gebruikt. Levensmiddelen en uitrusting werden afzonderlijk vervoerd. Vele wapens, zoals de enorme kanonnen op treinwagon,

55 worden door de geallieerden in beslag genomen. Munitie wordt in munitietreinen
vervoerd, de gewonden met zogenaamde lazarettreinen, paarden met veewagens. Maar er
bestaan ook keukenwagens en open kolenwagens naast de gesloten goederenwagens.
Er waren zelfs treinen met ongeveer 70 wagons die door drie locomotieven getrokken
60 werden en het "tempo was verbazend langzaam".

[Doortocht der Duitsers door Roermond, medio november 1918.]

65 Op 14 november trekken enorme groepen soldaten door Roosteren - waar ze bij de
Maasbrug hun wapens moeten inleveren - richting Roermond. Heel Midden-Limburg krijgt
een enorme mensenmassa met spullen te verwerken, amper een maand nadat de Fransen en
Belgen bij o.a. Ittervoort het land binnen kwamen.
Omdat de Duitsers vrezen dat veel spullen bij de doortocht door Nederland in beslag
70 genomen zullen worden en voor persoonlijk gewin, bieden soldaten spullen voor een
spotprijs aan Belgen en uit Zuid-Nederland toegestroomde Nederlanders. De inhoud van
transporttreinen wordt verkocht aan de talloze "koopjestoeristen" waarbij vaak later
bij de terugkeer thuis de spullen door de douane of politie in beslag worden genomen.
Letterlijk alles werd verkocht, tot paarden en 'fonkelnieuwe' voertuigen toe.

75 In Hamont stonden dus talloze treinen door elkaar heen te wachten op transito naar
Dalheim. Ze vertrokken, mogen we aannemen, als de Nederlandse autoriteiten daarvoor
toestemming hadden gegeven. Juist op 18 november wordt een nieuw regiment - het
zevende infanterieregiment - in Budel gelegerd voor de grensbewaking, en dus ook voor
de controle op de doorvoer van de transporten. Het regiment moest in zeer korte tijd
80 vanuit de Langstraat naar Budel verhuizen. Huisvesting op zo'n korte termijn in Budel
was een probleem, men week o.a. uit naar Soerendonk voor enkele eenheden.
De treinen bestonden uit locomotieven met een groot aantal wagons, er worden getallen
genoemd van 20, maar ook van 50 wagons per trein. Uit foto's blijkt dat de
personenwagons - versierd met boompjes - bomvol zaten met soldaten. Ze hingen tot
85 buiten de ramen. In het zuiden van België kwamen ongeveer 20 soldaten om het leven
omdat ze op het dak zaten; in een lage tunnel werden ze letterlijk onthoofd. Elders
gebeurde dat ook, o.a. in Polen met 40 doden.

90 Al met al was de snelle - overhaaste - uitvoering van de terugtrekking van Duitsers een mogelijke bron van ongelukken. Men nam het blijkbaar niet zo nauw met de veiligheid, het enige doel was zo snel mogelijk manschappen en materieel te vervoeren.

95 [Katholieke Illustratie 13 november 1918: HET ENTHOUSIASME BIJ HET VERTREK UIT VISÉ. (de foto dateert dus van enkele dagen eerder)]

[Katholieke Illustratie 10 oktober 1918: **HOE MEN TREINEN MASKEERT.**]

100 In Hamont stonden op 18 november 1918 een grote hoeveelheid treinen, naast en achter
elkaar mogen we aannemen. In 1903 waren er 60 sporen en 90 wissels op het
emplacement, en het is aannemelijk te denken dat de Duitsers het emplacement tijdens
de oorlog flink hebben uitgebreid en gemoderniseerd, hoewel er niet zoveel
treinverkeer met Budel zal zijn geweest vanwege de afsluiting van de grens.
105 De gebeurtenissen van die nacht van 18 tot 19 november 1918 zijn te reconstrueren aan
de hand van verslagen in de kranten. Vaak wordt verwezen naar de Meijerijsche Courant
die 's ochtends vroeg een eigen redacteur naar Hamont stuurt. Ook het Eindhovens
110 Dagblad gaf informatie uit de eerste hand. Enige gebeurtenissen voor en na de 18-de
en 19-de november zijn ook van belang voor het begrip.

110 **De oorzaak en het aantal doden**

Vanaf de eerste dag werden in de krant de vragen gesteld 'Wat was de oorzaak van de
ontploffing?' en 'Hoe groot is het aantal doden?'
De kranten hebben zelf onderzoek gedaan en komen bij wat betreft de oorzaak tot
115 enkele mogelijkheden: met vuurpijlen en geweren spelende kinderen of kwaadwillende
onvoorzichtigheid van Duitse, maar wellicht ook van Nederlandse militairen.
Zoals zo vaak gebeurt wordt het aantal doden en gewonden bij de eerste berichten
sterk overschat. We vinden getallen van 800 doden, later worden nog hogere getallen
120 genoemd,
maar een verslag van het onderzoek van enkele dagen later geeft als schatting 150 tot
200 doden, eigenlijk alleen maar Duitse gewonde militairen.
125 Verschillende personen zagen al tegen de avond de ontploffingen aankomen en
ontvluchtten de plaats te voet.

130 Nogmaals **de oorzaak:** in de chaos van november 1918 is de beveiliging van de
legervoorraden soms totaal afwezig. Aannemende dat de gemiddelde Duitse soldaat goed
op de hoogte was van de gevaren van grote hoeveelheden opgeslagen munitie, was de
bewaking volstrekt onvoldoende. Plunderaars hadden de vrije hand. Natuurlijk had men
het meeste belangstelling voor voedsel en meubilair, maar ook oorlogsherinneringen
135 werden geroofd of gekocht van Duitse militairen.
Munitie kwam letterlijk ook op straat te liggen en niet alleen kinderen schoten die
af. Op verschillende plaatsen in België vinden in een tijdbestek van ongeveer 2 weken
soortgelijke grote ongelukken plaats, zij het op kleinere schaal dan in Hamont. In de
woelingen van de tijd worden deze rampen kleine krantenberichtjes, maar elke keer is
de melding: munitietrein ontploft, zoveel doden en gewonden.
140 Een item in een krantenartikel maakt er ons op attent dat als een afgeschoten
vuurpijl weer op de grond terecht komt die nog lang kan blijven branden. In Hamont is

140 dit overduidelijk gebeurd; kinderen spelen tussen te treinen met vuurpijlen die gemakkelijk op houten delen van wagons terecht kunnen komen, genoemd wordt bijvoorbeeld een treeplank van een wagon. Al draaiende kan zo'n pijl de wagon binnenschieten. Natuurlijk kunnen de kinderen ook gericht een brandende vuurpijl in een wagon geschoten hebben.

[Katholieke Illustratie 2 november 1918: SLACHTOFFERS VAN DEN OORLOG. De Nederlandse militairen helpen de vluchtelingen hun bagage overladen te Thorn.]

145

Eerste opvang en medische hulp

150 Hulp van het Nederlandse leger - i.c. het derde bataljon van het zevende regiment infanterie - kwam direct op gang. De militairen hielpen bij het overbrengen van de gewonden naar verbandposten en opvangplaatsen. Genoemd wordt in het bijzonder de vaandrig en arts (in opleiding?) Konings. De dokter uit Neerpelt moet ook al snel op de plek des onheils zijn geweest. Enkele uren na de dramatische ontploffingen werden dokters uit Eindhoven en omgeving opgeroepen. In de krant vinden we dokter Batenburg uit Venray, die toevallig in Eindhoven verbleef.

155 De identificatieplaatjes en andere persoonlijke bezittingen waaruit de identiteit zou kunnen blijken, werden meegenomen. Deze spullen zouden doorgegeven worden aan het (internationale?) Rode Kruis.

Er waren ook Duitse dokters, hoewel een drietal enkele uren tevoren naar Budel gevlucht was uit angst voor ontploffingen. Twee worden er met name genoemd: Stabarzt W. Johns en prof. Martens.

160 Als plaatsen van opvang worden genoemd in Budel de Harmonie Volharding, in het Liefdegesticht werden 125 gewonden opgevangen (waarschijnlijk is het Liefdegesticht equivalent aan het klooster), het Patronaatsgebouw, de zaal van Hostera, de zaal van F. Vesters en de school; in Weert 13 zwaar verminken in het Gasthuis; in Hamont in

het Ursulinenklooster (Liefdegesticht) werden 60 gewonden opgevangen.

165

Nogmaals het aantal doden:

het aantal doden wordt in eerste instantie erg overdreven. De internationale pers, zoals de New York Times, neemt de hoge getallen van 800 en 1500 klakkeloos over. Maar ook de datum is niet correct, zodat we dat maar zullen wijten aan de verwarring.

170

Duidelijk is wel dat lang niet alle gewonden uit de lazarettreinen konden vluchten, en dat in elke wagon mensen kunnen zijn achtergebleven. Op een plaats wordt gesproken van 18 personen die de wagon niet hebben kunnen verlaten. Indien een lazarettrein bestaat uit ongeveer 20 wagons komen we op 350 doden, maar waarschijnlijk is het onderzoek van dat op 23 november in het Eindhovensch Dagblad meer accuraat; daarin wordt genoemd 150 à 200 doden. Er worden in Hamont en Budel ongeveer 150 gewonden binnengebracht, van wie er later een aantal naar Weert, Den Bosch en Utrecht (29 personen) worden overgebracht.

175

Op 21 november is een volgepropte kar met lijken vanuit de wrakstukken weggehaald. Daaronder zouden zich ook Nederlandse militairen bevonden hebben.

180

In de gemeente Budel zijn zeer zeker geen overledenen aangegeven die door de ontploffing zijn gedood. Ook het aantal burgerslachtoffers in Hamont zelf is waarschijnlijk nihil, ondanks de ingestorte huizen in het dorp.

Observaties in chronologische volgorde

185 **Prelude**

Berlin, 9. November. (Amtlich.)

Der mit der Überbringung der Waffenstillstandsbedingungen beauftragte Kurier funkte heute nacht durch Eiffelturm, daß er die Linien nicht passieren könne, da die Deutschen das Feuer noch nicht eingestellt hätten. Zu dieser Annahme wurde er anscheinend durch den Umstand veranlaßt, daß auf deutscher Seite ein Munitionsdepot in Brand geraten war und mit fortgesetzten Detonationen in die Luft flog. Der Kurier wurde durch Funkspruch hierüber aufgeklärt und erhielt die Weisung, die Linien sofort zu überschreiten.

190

Das Eintreffen der Waffenstillstandsbedingungen in Berlin kann stündlich erwartet werden.

195

Berlin, 10. November.

Folgendes ist ein Auszug aus den Waffenstillstandsbedingungen:

200

1. Inkrafttreten 6 Stunden nach Unterzeichnung.

2. Sofortige Räumung von Belgien, Frankreich, Elsaß-Lothringen binnen 14 Tagen. Was an Truppen nach dieser Zeit übrigbleibt, interniert oder kriegsgefangen.

3. Abzugeben 5000 Kanonen, zunächst schwere, 30000 Maschinengewehre, 3000 Minenwerfer, 2000 Flugzeuge.

205

4. Räumung des linken Rheinufer, Mainz, Koblenz, Köln besetzt vom Feind auf Radius von 30 Kilometern Tiefe.

5. Auf rechtem Rheinufer 30 bis 40 Kilometer Tiefe neutrale Zone, Räumung in 11 Tagen.

6. Auf linkem Rheinufergebiet nichts hinwegführen, alle Fabriken, Eisenbahnen usw. intakt belassen.

210

7. 5000 Lokomotiven, 150000 Waggons, 10000 Kraftwagen abgeben.

8. Unterhalt der feindlichen Besatzungstruppen durch Deutschland.

9. Im Osten alle Truppen hinter Grenze vom 1. 8. 1914 zurücknehmen, Termin dafür nicht angegeben.

10. Verzicht auf Verträge von Brest-Litowsk und Bukarest.

215

11. Bedingungslose Kapitulation von Ostafrika.

12. Rückgabe des Standes der Belgischen Bank, des russischen und rumänischen Goldes.

13. Rückgabe der Kriegsgefangenen ohne Gegenseitigkeit.

14. Abgabe von 160 U-Booten, 8 leichten Kreuzern, 6 Dreadnoughts; die übrigen Schiffe desarmiert und überwacht von Alliierten in neutralen oder alliierten Häfen.

220

15. Sicherheit der freien Durchfahrt durch das Kattegat; Wegräumung der Minenfelder und Besetzung aller Forts und Batterien, von denen aus diese Durchfahrt gehindert werden könnte.

16. Blockade bleibt bestehen. Deutsche Schiffe dürfen weiter gekapert werden.

17. Alle von Deutschland für Neutrale verhängten Beschränkungen der Schifffahrt werden aufgehoben.

225

18. Waffenstillstand dauert 30 Tage.

Amsterdam, 11. November.

Das niederländische Pressebureau Radio hat einen drahtlosen Bericht aufgefangen, daß der Waffenstillstand um 5 Uhr morgens französischer Zeit unterzeichnet wurde und um 11 Uhr französischer Zeit in Kraft tritt.

230

Foch schickte folgendes Radiotelegramm an den Oberkommandierenden:

Die Feindseligkeiten werden an der ganzen Front vom 11. November, 11 Uhr vormittags französischer Zeit an eingestellt werden. Die alliierten Truppen dürfen, bis ein

235

neuer Befehl eintrifft, die an diesem Tage und zu dieser Stunde erreichte Linie nicht überschreiten.

[Katholieke Illustratie 13 november 1918: Drukte bij de Kommandantur op het mooie Place St. Lambert te Luik. (de foto dateert dus van enkele dagen eerder)]

240

**Plunderingen en leegverkoop van Duitse eigendommen
Hamont, Budel, 14 november 1918**

Al voor 14 april worden de treinen van de terugkerende Duitsers geplunderd of leeg gekocht door Belgische en Nederlandse burgers blijkens het volgende artikel:

245

"[Sedert ruim een week] zag het eerzame Budel heel ongewone dingen. Een groot gedeelte zijner inwoners had n.l. het beroep van plunderaar gekozen. Wat was n.l. het geval? Een afdeling der in Hamont liggende Duitsers had een wagon kleren, sigaretten, cognac, etc., behorende tot een reusachtige leger trein voor een prikje uitverkocht. Alles stroomt daarheen; eerst voorzag Hamont zich, toen Budel.

250

Later volgde nog koren en meel, dat voor 1/4 mark de zak te bekomen was. Maar toen men er eenmaal de lucht van beet had, dat die rijke trein toch niet door Holland mocht, toen bovendien die Duitsers, die verkocht had, vervangen waren door anderen verschaften men zichzelf toegang tot de wagens.

255

Die niet goedschiks opengingen, werden met bijlen opengehakt. En toen begon een plundering, waarvan zelfs een schrijver van roversgeschiedenissen zou watertanden. Het koren, de erwten, de duivebonen lagen meters hoog; kisten met levensmiddelen werden opengebroke; was de inhoud niet naar gading, dan begon men aan 'n andere kist. Zelfs van Valkenswaard kwam men met karren en paarden en gewapend met broodmessen om tegen mogelijke overvallen gereed te zijn. Die zo ver kwamen namen meestal andere dingen mee, zoals telefoontoestellen met batterijen en al, reusachtige rollen kabels, prachtige rijzadels, enz., enz.

260

Niemand deed er wat tegen. De Duitsers schoten wel eens en dan vlogen de plunderaars als mussen uit 'n kersenboom weg, maar nog geen 5 minuten daarna was 't spelletje weer in volle gang. Voor miljoenen is er vernield. Wie het niet gezien had, kon het niet geloven. En daarom waren er zondag l.l. ook honderden en honderden bezoekers uit de omtrek in Hamont. Maar men moest de laatste dagen uiterst voorzichtig zijn: ook wagens met granaten waren opengebroke en de projectielen lagen op hopen op de grond. Bovendien hadden de voorbijtrekkende Duitsers, voor zij de Hollandse grens passeerden hun geweren en patronen uit de treinen geworpen. De geweren werden meestal vernield en opgestookt; anderen werden gestolen door opgeschoten jongens en kinderen. En zij schoten daarmee op de Hollandse kaaskoppen, voor de grap (?) natuurlijk!"

270

Terugtrekking der Duitse troepen

Budel, 15 november 1918

275 "[Sedert vrijdag] lopen op de lijn Budel-Vlodrop per dag enige treinen met Duitse soldaten, die uit België naar Duitsland terugkeren. Zaterdag was er een trein van een twintigtal wagons, versierd met dennenboompjes en vlaggetjes."

"De burgemeester van Budel heeft per bulletin het volgende laten bekend maken:

280 De burgemeester van Budel doet een dringend beroep op de ingezetenen dier gemeente, dat zij ophouden met aankopen van in de naburige Belgische plaatsen gestolen goederen. Het strekt de gemeente Budel tot schande zoals thans door vele harer ingezetenen, de goede niet te na gesproken, wordt misbruik gemaakt van den Regeringsloosheid in de aangrenzende Belgische plaatsen. Men gedenke toch dat het

285 aankopen van gestolen goederen, waaronder ook moet worden verstaan, goederen die door plichtvergeten bewakers tegen spotprijzen worden verkocht, gelijk staat met diefstal. De heler is zogoed als de steler. Goed gezinde ingezetenen op U doe ik een bijzonder beroep. Gij kunt mij helpen met mij de namen bekend te maken van de personen, die zich aan andermans goederen hebben vergrepen, ik zal dan mijn maatregelen daartegen kunnen nemen.

290 De burgemeester: A. van Uden, Budel 15 November 1918."

Roosendaal, Roosteren, 15 november 1918

"Vele Duitse officieren zijn gisteren te Roosendaal uit Antwerpen per trein over de grens gekomen. Allen waren in burger, sommigen echter met enkel een burgeroverjas

295 over hun uniform. Ook een geheel detachement Rode Kruissoldaten kwam mee. Zij hadden velerlei souvenirs aan België bij zich, waaronder zelfs fietsen en jachtgeweren. De laatste werden hun aan het station afgenomen. Per trein werden allen aanstonds doorgezonden naar Gennep.

300 Te Roosteren is het gisteren een drukke beweging van Duitse soldaten geweest, die, na inlevering van hun wapens, toestemming hebben gekregen, door Limburg op zijn smalst naar Duitsland te trekken. Vóór het passeren van de brug moesten allen hun wapens afgeven. Velen wierpen hun wapens in de Maas.

305 De doortocht gaat zeer ordelijk in zijn werk. Het zijn afdelingen infanterie, wielrijders en cavalerie, die sectiegewijze over de brug doorgelaten worden. Ook komen mee een groot aantal militaire wagens en vrachtauto's. Naar een der Duitse officieren meedeelde, zullen daar 150.000 man langs komen."

Asse, 16 november 1918

310 "In Asse vonden we een merkwaardige verandering sedert we daar nauwelijks vier en twintig uur tevoren gepasseerd waren. Er was een munitietrein in de lucht gevlogen, zodat van alle huizen de ruiten gesprongen waren en de daken vernield. Het was onmogelijk in het halfduister de verdere schade te overzien."

Brussel, 17 november 1918

315 "[Gisteren, zondag,] waren 's ochtends de laatste Duitse troepen vertrokken en 's middags was een vrolijke menigte op straat, die met blij gejuich de eerste teruggekeerde Belgische soldaten binnen Brussel verwelkomde, toe plotseling geweldige ontploffingen de gehele stad deden trillen. Spoedig bleek, dat op het emplacement van het Zuiderstation, dus midden in de stad, en aan het station te Schaarbeek, aan de rand der stad gelegen, munitietreinen in de lucht vlogen. Men spreekt van twee- of

320 driehonderd doden.

Twee lezingen worden over het geval gegeven: onvoorzichtigheid van Belgische burgers of kinderen dan wel roekeloosheid, zelfs kwaadwilligheid, van Duitse zijde. Het zal aan de betrokken overheden staan uit te vinden, welke dezer twee zienswijzen de

325 waarheid bevat, maar reeds nu, om het even hoe het onderzoek uitvalt, is dit zeker: een ongelofelijk gemis aan verantwoordelijkheidsbesef deed de Duitsers verzuimen bij hun vertrek de Belgische autoriteiten te waarschuwen, welk gevaarlijk materieel zij midden in de hoofdstad van België achterlieten, te meer daar reeds elders te Asse, Kapelle-op-den-Bos, Denderleeuw, Rijssel, Fleurus, gelijksoortige rampen zich kort na het vertrek der laatste Duitsers voordeden."

330

Keulen, 18 november 1918

335 "Ter ere der terugkerende soldaten prijken de Rijnse steden in feesttooi. Steeds grotere colonnes komen aanrukken en de maatregelen, om hun van het nodige te voorzien en hen onder dak te brengen, zijn in volle gang. Te Keulen zijn honderd scholen en vele andere gebouwen ingericht om soldaten te herbergen.

Tot dusver is de doortocht door de Rijnse steden volkomen ordelijk en rustig gegaan. De stemming der troepen is bezadigd en vertrouwend. Van de Belgische grens wordt

340 gemeld dat het zesde leger volkomen ordelijk terugtrekt en woensdag Herstal zal bereiken. De door Nederland trekkende troepen zullen hun wapenen tevoren afleggen. De militaire treinen zijn van voldoende levensmiddelen voorzien. Ter ontlasting van de spoorwegen zullen van Keulen af stoomboten zoveel mogelijk militairen vervoeren."

Hamont en omgeving

grensgebied, 18 november 1918

345 "De dodelijke draad is thans langs de gehele grens buiten werking gesteld, zodat het verkeer naar en van België weer vrij is. Hiervan wordt druk gebruik gemaakt."

"Er rijden nog geen treinen van Essen naar Antwerpen; passen zijn niet meer nodig." Hamont, 18 november 1918

350 "Als een sterk staaltje, welke bandeloosheid onder sommige lagen van ons volk heerst, ook onder de militairen, kan gelden, dat maandagavond twee militaire vrachtauto's gebruikt zijn om te Hamont benzine te gaan opladen voor particulier gebruik.

355 De ramp te Hamont maakte onmogelijk, dat deze benzine afgehaald werd, doch dat deze militaire wagens voor dit doel gebruikt konden worden, spreekt boekdelen... Maar is men dan niet bang, dat zulk eigenmachtig rijden der wagens uitlekt? - vroegen wij aan onzen volkomen betrouwbaren zegsman.

-- Och, mijnheer, luidde 't antwoord, de militaire auto's rijden de halve tijd buiten dienst!

Commentaar is verder, dunkt ons, overbodig."

360 "Waarschijnlijk is dat kinderen de oorzaak der ramp, welke de hele dag in de omtrek met vuurwapens hebben gespeeld en onder andere herhaaldelijk lichtkogels afschoten. Dit is door verschillende personen bevestigd, die ook gezien hebben, dat de

lichtbollen herhaalde malen op straat neerkwamen, daar bleven liggen en daar dan nog enige tijd licht gaven. Hieruit spruit evenzeer de mogelijkheid voort, dat zulk een lichtkogel in het kruis [waarschijnlijk bedoeld: kruit] is neergekomen."

365 "Omtrent de oorzaak vernamen wij dat jongens uit Hamont er zich vermaakten met schieten met geweren en lichtkogelpistolen, dat burgers zochten met lichtende voorwerpen naar dingen van hun gading en dat door een en ander in deze chaos brand is gekomen. Toezicht en bewaking was er niet."

370 "Zoals we reeds herhaaldelijk meldden spelen daar Belgische kinderen met vuurwapens en schieten links en rechts met geweren. Lichtkogels gaan op en vallen als helle kometen neer. Een ordeloze troep waartussen aasgieren in menselijke gedaante roven wat voor het grijpen ligt. Men zoekt in het duister met lucifers en waslichtjes."

Hamont, 18 november 1918 's avonds 18.00 uur en later: de treinen

375 's Avonds is een lazarettrein binnengekomen, maar er staan nog vele andere treinen voor personeel, munitie, vervoer van auto's op het spoorwegemplacement.

Tussen 6 en 7 uur 's avonds speelden Belgische kinderen met vuurpijlen en 'Bengaals vuur'. Ook maandagavond om 6 uur kwamen drie Duitse Rode Kruis-doktoren naar Budel gevluht om zich in veiligheid te stellen: "Er zouden munitiewagens in Hamont de

380 lucht ingaan."

"Een lazarettrein der Duitsers is even voor de ramp binnengekomen met circa 1200 gewonden, die naar den Heimat op weg zijn via Weert. Hen heeft de ijsselijke ramp juist getroffen. De wagens staan in volle brand. De hoopvolle gewonden van het front vinden hier de dood in de vuurzee. Een aalmoezenier zegt dat er 1000 vermist worden.

385 Er stond ook een trein met wagens, die tot tijdelijke verblijf dienden. Ook daarin vielen slachtoffers, waaronder Nederlandse militairen."

"Er stonden op het stationsplein aldaar wagens levensmiddelen en munitie, door de Duitsers achtergelaten. De Belgische en Hollandse bevolking uit de grensstreek begon gisteravond de wagens levensmiddelen weg te halen om ze onder de bevolking te verdelen. Heel de nacht werd daarmee voortgegaan. Plotseling ontstond, door onbekende oorzaak, brand in een der levensmiddelenwagens. De aanwezigen vluchtten, bang voor een munitieontploffing."

390 "Zij lagen gisterenavond met circa 1500 hunner makkers in de lazarettrein die hen dezelfde nacht nog naar de Heimat zou voeren. Meestal lichtgewonden, die in vrijwel goede welstand spoedig de hunnen zouden zien in het vaderland."

395 "Op 't stationsempacement te Hamont stonden drie lazarettreinen vol Duitse gewonden, wachtend op transport naar Holland."

"Er stonden op het perron ook drie lazarettreinen met Duitse gewonden, die wachtten op transport naar Nederland."

400 "Om half elf ging nog een Rode Kruistrein, waarin ongeveer 400 gewonde Duitsers op hun doortocht naar Duitsland, van Hamont naar Roermond. Deze zijn aan het ongeluk ontsnapt."

405 **[observaties van na de ramp:]** "Allereerst stonden daar honderden Duitse locomotieven, welke de laatste dagen daar waren aangekomen. Maar daar achter! De lazarettreinen, of liever dat wat overgebleven was, van hetgeen maandag nog lazarettreinen waren."
"Daar stonden op het stationsemplacement een groot aantal munitiewagens - 20 zoals ons later bleek - daar tussen waren twee lazarettreinen gereden, die in volle vlam stonden."

410 "Voorzichtig voortlopende, naderden wij de treinen, die er hier vele stonden. Van de eersten, welke wij zagen waren alle ruiten kapot, en de panelen vernield; maar wat te zeggen van de ?olgenlijke lazarettreinen?

Daar waren talloze wagens, waar totaal niets van over was dan het onderstel. De opstand was daar totaal verbrand of door de ontploffing weggeslingerd.

415 Daar waren er waarvan de helft van het houtwerk nog was overeind gebleven; andere wagons waren geheel of ten dele omgekanteld; alle wagons waren zowat buiten de spoorlijn gelicht en stonden er naast."

"'s Nachts nog was een trein met talloze gewonden naar Duitsland doorgereden, hoeveel er dat geweest waren, was niet bekend. Ook al nam men dus aan, dat er circa 1000 soldaten in de lazarettreinen gezeten hadden, en dat er naar Hollands gebied een kleine 200 waren gevlucht, dan viel nog niet te zeggen, hoeveel er dood lagen op het terrein."

420 "Een lazarettrein kon nog juist bijtijds in veiligheid worden gebracht over de Hollandse grens en staat nu op het emplacement te Budel."

425 "Twee Duitse lazarettreinen, welke op het station Hamont stonden, raakten in brand. Daarin bevonden zich 700 à 800 gewonde Duitse soldaten. Vermoedelijk zijn deze allen verbrand en in de vlammen omgekomen."

Budel, 18 november 1918 19.00 uur: inkwartiering van het 7e regiment

430 "Maandag hoorden we voortdurend knallen van schoten. Toen 's avonds kwam het vreselijke [nieuws]. Een paar maal hadden we de lucht al dicht zien worden, als liet men lichtkogels op. Maar we letten er niet op, dachten aan de "grap" in Hamont. De mensen hadden het trouwens veel te druk met de inkwartiering. Om zeven uur 's avonds waren er 600 militairen van het 7de aangekomen en men kon ze haast niet geplaatst krijgen.

435 Toen die militairen van al 't ongelooflijke in Hamont hoorden, gingen ze ook eens kijken."

Hamont, 18 november 1918 vanaf 's avonds 21.30 uur: samenvatting

440 's Morgens [of 's avonds?] om half tien worden er enige lichte ontploffingen gehoord op het emplacement. Onophoudelijk worden zij door nieuwe kleine ontploffingen gevolgd. Dat duurde tot ongeveer half vier 's morgens de volgende dag, maar om half elf vindt de grootste ontploffing plaats. Dit was waarschijnlijk het gevolg van de ontploffing in een wagon met landmijnen. Deze ontploffing heeft ongetwijfeld de meeste - of wellicht alle - doden veroorzaakt in de Duitse lazarettreinen [of hospitaaltreinen].

445 Munitietreinen, personentreinen, goederentreinen, losse locomotieven en lazarettreinen stonden allemaal door elkaar op het enorme emplacement.

Hamont, 18 november 1918 's avonds 22.00 uur: branden

op het spoorwegemplacement

450 "Gisteravond te 10 uur zagen we op 't stationsemplacement te Hamont roodgele vlammen opstijgen. De aldaar staande goederenwagens, gevuld met allerlei oorlogsmateriaal, munitie en levensmiddelen, waren in brand geraakt. 10.15 volgden geweldige ontploffingen, slag of slag. Daarop volgde een vreselijke ontploffing: een wagon met granaten vloog in de lucht."

455 "Het ongeluk gebeurde 's avonds ten 11 uur. Naar men zegt hebben kinderen van omstreeks 10 jaar in de nabijheid der munitietreinen met vuur gespeeld en zo de ramp veroorzaakt."

460 "Gisteravond omstreeks 10 uur is op het station te Hamont een Duitse munitietrein ontploft. Vele ontploffingen volgden slag op slag, tot eindelijk met een zeer zware ontploffing een wagon met granaten in de lucht vloog."

Hamont, 18 november 1918 's avonds 22.30 uur: de ontploffingen

465 "Maandagochtend [moet misschien zijn: maandagavond] te circa half 10 werden er enige lichte ontploffingen gehoord op 't emplacement. Onophoudelijk werden zij door nieuwe kleine ontploffingen gevolgd; totdat te half elf een geweldige slag volgde.

- Ik stond thuis voor mijn raam, op circa 10 minuten afstand van de plaats der ontploffing, en ik werd plat neergeworpen op de grond. Alle ruiten vlogen stuk. Het huis daverde. -

- De lucht was blank van licht, lichter dan bij de scherpste vuurlichtstraal. En dat

470 duurde zo geruime tijd voort. De mensen, die aanvankelijk bij de kleine ontploffingen
nog waren thuis gebleven, stormden de huizen uit naar Budel. -"
"Te circa half elf werden er te Budel ontploffingen gehoord. De 1e, 3e en 9e waren
ontzettend. Het aantal ontploffingen, dat elkaar opvolgde viel niet te tellen."
475 "De granaten huilden onophoudelijk door de lucht. 't Was dus duidelijk, dat er een
munitietrein de lucht invloeg."
"Op de plaats waar deze wagon gestaan had, was een kuil van 4 m diepte en van 25
diameter. Van de wagon was geen spoor meer te zien. Evenmin van de onderscheidene
wagons, welke aan deze moeten hebben aangesloten. Rondom de kuil was het zand tot
480 heuvels opgeworpen, en daaronder lagen vermoedelijk vele doden."
"De granaatscherven kwamen neer op het gehucht Schoot nabij Budel, waar bijna alle
ruiten werden verbrijzeld en van sommige huizen de daken instortten."
"Om enig denkbeeld te geven van de reusachtige kracht der grootste ontploffing, zij
vermeld, dat zandkluiten, door de ontploffing van de wagen met landmijnen opgeworpen,
485 teruggevonden werden in een café, dat circa 10 minuten van die plek verwijderd lag."
"Er waren op 't ogenblik der ontploffing twee lazarettreinen op het
stationsemplacement. De ene was juist op het punt te vertrekken, en de andere was pas
een half uur binnen. Het aantal passagiers van beide treinen schatte hij op een
kleine 1000."
"Er stonden op het perron ook drie lazarettreinen met Duitse gewonden, die wachtten
490 op transport naar Nederland. De treinen geraakten in brand. De gewonden ontvluchtten
voor zover zij daartoe in staat waren, doch 18 zwaargewonden die zich zelf niet
konden helpen, kwamen in de vlammen om.
Een der lazarettreinen kon nog juist bijtijds in veiligheid worden gebracht en staat
nu op het station te Budel. Op heldhaftige wijze werden de brandende wagons
495 afgekoppeld en de rest van de trein opgetrokken in de richting van Neerpelt."
"Een lazarettrein kon nog juist bijtijds in veiligheid worden gebracht over de
Hollandse grens en staat nu op het emplacement te Budel."
"Op 't stationsemplacement te Hamont stonden drie lazarettreinen vol Duitse gewonden,
wachtend op transport naar Holland. Ook deze treinen raakten in brand en de gewonden
500 ontvluchtten zo goed als ze konden over de Hollandse grens. Van een paar dier
gewonden vernamen we:
- We ontvluchtten de brandende wagen, maar in dezelfde wagen lagen er nog 18 anderen,
die zich niet konden helpen, en die waarschijnlijk allen levend verbrand zijn. -"
"Te Hamont zijn gisteravond, in de buurt van het station, grote hoeveelheden Duitse
505 granaten, gasbommen, enz., die daar lagen opgestapeld, in de lucht gevlogen. Een
Duitse munitietrein, die daar ook stond, werd geheel vernield. Vijf hospitaaltreinen
werden zwaar beschadigd."
"Daar breekt plots ergens brand uit. Het vuur deelt zich mede aan nabijstaande
munitiewagens. Eerst enige korte ontploffingen van enkele granaten, dan een donderend
510 geweld. Een vuurzuil! Zwarte rook stijgt op. IJselijke gillen en kreten vervullen de
lucht. Als de ontploffing geschied is, blijkt, dat een zo van menselijk leed zich
uitstortte over dit terrein van dood en verschrikking."
Het ministerie van Buitenlandse zaken zal later de burgemeester van Budel vragen naar
de "identiteit van den lazarettrein", maar "deze is hem niet bekend kunnen worden".

515
Budel, 18 november 1918 22.30 uur
"Om half elf is het vreselijke gebeurd. Vuurrood tintte zich de lucht; even een
fluiten en toen de ontzagwekkende slag. - Hamont is in de lucht gevlogen! - gilde men
en alles holde naar de grens. Vrouwen liepen te huilen, omdat hun man en zoon in
520 Hamont was. Er werden noodsignalen gegeven en de militairen trokken naar de grens."
"De luchtdruk was zo hevig, dat verschillende personen van het Nederlandse
treinpersoneel te Budel tegen de grond sloegen."

Hamont, 18 november 1918 vanaf circa 23.00 uur
525 "Kort daarop kwamen honderden mensen de grens over. Vrouwen en kinderen en mannen,
die hun zieke huisgenoten ondersteunden. In Hamont was 't niet meer veilig. In de
richting van 't station was 't een vuurzee. Telkens volgde de ene ontploffing op de
andere. We hoorden hier het gekerm en geschrei dat uit Hamont opsteeg."
"Zowat alle huizen en ook het station te Hamont zijn beschadigd. Een granaat zit
530 dwars door de watertoren."
"Zoals wij reeds meldden zijn te Hamont ontelbare ruiten door de schokken vernield.
Ja, in heel Hamont is zo goed als geen ruit meer heel en de daken zijn ontredderd. In
de kerk is een regen van glasscherven neergekomen van ingedrukte ruiten."

535 **Hamont, Budel, 18 en 19 november vanaf circa 23.00 uur**
hulp van het Nederlandse leger

De volgende Nederlandse militairen worden in krantenartikelen genoemd:

stationscommandant luitenant-kolonel v. d. Kroon

majoor B. [Brouwer] met adjudant van het 7e regiment infanterie

540 [waarschijnlijk H. M. Brouwer die op 14 maart 1918 promoveert van
kapitein tot majoor. Op 3 januari 1923 wordt hij benoemd tot
indeelingsdistrictcommandant in het vereenigde indeelingsdistrict
Amsterdam I, II en III. Op 30 september 1923 wordt hij bevorderd tot
luitenant-kolonel.]

545 de kapitein cantonnements-commandant

een compagnie-commandant

2e-luitenant Bolk, van Warmenhoven, Oudenampsen

[Op 25 februari 1921 lezen we in het Vaderland en 26 februari in de NRC:

De 1ste luit. A. J. A. Oudenampsen van het 7de reg. inf. is

550 *werkzaamgesteld bij den vrijwilligen landstorm, afdeling
vaartuigendienst, te Amsterdam.*

en op 14 april 1921:

1e luit. A. J. A. Oudenampsen, van het 7de reg. inf. te Amsterdam, wordt

overgeplaatst bij het 22ste reg. i?. te Ede.

555 en op 7 maart 1928 in de NRC:

Eerste-luitenant A. J. A. Oudenampsen, van het 2? regiment infanterie, is

gedetacheerd bij den vrijwilligen landstorm in het landstormverband

Ruurlo met standplaats Enschede.]

[Arnold Johan Albert Oudenampsen x Carolina Alberta Bourgonje]

560 [Op 1 april 1921 wordt een luitenant van Warmenhoven genoemd als vertegenwoordiging
van de Christelijke Officiëren-Vereeniging.]

[Op 17 oktober 1916 slaagt K. A. van Warmenhoven na een herexamen voor overgang naar
het IIe studiejaar.]

565 [NRC 7 mei 1920: *2de luitenant H. G. Bolk, van het 11e reg. inf. te Nijmegen, is*
overgeplaatst bij het 1ste regiment van dat wapen te Assen.

en op 3 oktober 1922:

*Bij Kon. besluit van 27 September is, met ingang van 1 dezer, met behoud van het
recht op pensioen, een eervol ontslag uit den militairen dienst verleend
aan tweede-luitenant op non-activiteit H. G. Bolk, van het wapen
570 infanterie, ter zake van ongeschiktheid voor de verdere waarneming van
den militairen dienst, ten gevolge van lichaamsgebreken.]*

reserve-2e-luitenant Van Wely

vaandrig-semi-arts Konings

[Wellicht: N. J. F. M. Konings die op 14 juli 1920 als reserve officier

575 "*in het genot van groot verlof is gesteld.*"]

een vaandrig

sergeant Goed

korporaal De Vries, Koffieberg

korporaal J. v.d. Wijgerd van het 7e regiment infanterie

580 meerdere naamloze manschappen

De volgende Duitse militairen worden genoemd:

General Stabarzt der reserve prof. Martens

Stabarzt W. Johns

Op 19 november rond de middag worden nog twee militairen vermist.

585 2 Compagnieën kunnen klaarblijkelijk niet in Budel worden ingekwartierd en gaan naar
Soerendonk.

De werkzaamheden zouden moeten zijn de grensbewaking, maar direct na aankomst vonden
de ontploffingen op buitenlands gebied plaats en werden de troepen - genoemd worden
600 man - ingezet bij de hulpverlening. Voor zover na te gaan wordt de Nederlandse
590 genie niet ingezet bij het opruimen van de niet-ontploffte granaten. Pas rond 3
december komen de geallieerde troepen om dat werk uit te voeren.

Er zouden Nederlandse militairen overleden zijn, maar het is niet duidelijk of dat de
twee vermisten zijn geweest.

600 "Even na de vreselijke ontploffing toog het 3e bataljon van het 7e Regiment dat pas van Drunen en Elshout was aangekomen om de grens af te sluiten en te bewaken tegen het uitdragen van goederen, op weg om hulp te bieden. Dit was in de donkere nacht een zeer gevaarlijk werk, ontploffingen werden nog steeds gehoord en de Belgische bevolking gedroeg zich niet zeer vriendelijk tegen de Duitse soldaten en hun helpers. Militaire dokters uit Duitsland en enige Hollandse civiele en militairen geneesheren verleenden zo spoedig dit kon hun hulp."

605 "L a t e r: Zeshonderd Hollandse militairen zijn naar Hamont ter hulp gesnelde. Niemand mag over de Belgische grens."

610 De volgende **uitgebreide beschrijving** komt uit NRC van zaterdag 23 november 1918: "Niemand durfde zich in de nabijheid van het station te Hamont te wagen" (N.R.C. Avondblad 19 Nov.), want de militairen gingen er ver voorbij! Onjuist is: "Door het krachtdadig optreden van majoor B. van het 7e reg. inf., die op de plaats des onheils vertoefde, werden enige met gasbommen geladen wagens uit het brandende gedeelte gehaald."

615 Toen te Budel na een drukken dag, wegens verplaatsing, enkele uren na aankomst in het nieuwe kantonnement om half elf 's avonds de geweldige slag der eerste ontploffing gehoord werd en kort daarna om hulp werd gevraagd, terwijl herhaaldelijk nog ontploffingen werden gehoord en een grote brand werd gezien, is alarm geblazen en heeft majoor B. met zijn adjudant te Hamont in de richting van de brandende trein verkend of er nog hulp kon geboden worden, terwijl hij voorlopig aan alle militairen, die tot Hamont waren gevolgd, verbood om zich in de meest onveilige strook te begeven. (Burgers uit Budel waren nagenoeg niet meegekomen.) Daar de majoor, alvorens bij de brandende trein te komen, de onjuiste mededeling ontving, dat er niets meer te redden viel bij de plaats van het ongeluk, keerde hij terug en werden de manschappen gestuurd naar het station Budel, vanwaar hulp was gevraagd. 2e-luitenant Bolk en sergeant Goed zijn toen langs een andere weg naar de brandende trein gegaan. Bij het station Budel bleek geen werk te zijn, waarna werd doorgelopen, op eigen initiatief, langs station Hamont naar de brandende wagens. In dit station waren reeds enkele gewonden aangekomen, die, na een vluchtig verband, werd gedragen naar het klooster te Hamont. Verscheidene burgers bevonden zich in de omgeving van dit station, doch geen één waagde zich verder. Inmiddels was reeds 2e-luitenant Van Warmenhoven met 2 Duitse soldaten naar de brandende trein gegaan om te zien wat er te redden viel. Van de 4 Duitse soldaten, die oorspronkelijk meegingen, keerden er 2 halverwege terug en ten slotte kwam luit. v. W. alleen bij de brandende wagens, terwijl herhaaldelijk ontploffingen plaats hadden. Duitse officieren, die de Hollandse luitenant gewaarschuwd hadden voor het roekeloze van de onderneming, waren vol bewondering voor

635 deze daad. De Duitse General Stabarzt der reserve prof. Martens kan dit bevestigen, wellicht ook Stabarzt W. Johns. Toen genoemde luitenant naar Nederland was gegaan om te melden, dat grote behoefte bestond aan verbandmateriaal, zijn achtereenvolgens 2e-luit. Bolk, sergeant Goed, 2e luit. Oudenampsen, reserve-2e-luitenant Van Wely naar de brandende wagons gegaan en zij hebben met enkele manschappen er verscheidene gewonden uitgehaald en gebracht naar de bijna 100 meter verder gelegen elektrische installatie. Hier werden de ongelukkigen in een ellendig noodverblijf gelegd: in een 640 donkere kleine kelder en in de machinehal langs de stampende en gloeiende machines (zelfs ging het gerucht, dat één der machines op 't punt van springen stond). Op aanwijzingen van 2e-luit. Bolk werden enige wagons van het brandende gedeelte afgekoppeld en weggeduwd (o.a. door de korporaals De Vries en Koffieberg). Ook de bataljonscommandant begaf zich hierna naar de machinehal om zich op de hoogte te 645 stellen van den toestand. De ontploffingen werden langzamerhand minder, doch nu en dan vlogen de granaatscherven nog door de lucht. De handelingen van bovengenoemde luitenants en minderen spreken voor zich zelf. De gehele nacht bleven zij met inmiddels aangekomen draagbaren, proviandwagens en vrachtauto's de gewonden vervoeren naar het klooster te Hamont, steeds door de omgeving van de brandende wagons. Geen 650 enkele burger hielp hieraan mede. De grote inspanning, waarmee de vele Nederlandse militairen en de kloosterzusters te Budel en Hamont de aangekomen gewonden hielpen, is boven alle lof, evenzo de bereidwilligheid, waarmee de soldaten hun overjassen, dekens en nachtligging afstonden. Ook mag niet verzwegen worden het energieke optreden van vaandrig-semi-arts Konings, die aanvankelijk alleen de talrijke lichte en zware gewonden heeft behandeld en ± 16 uur onafgebroken op zijn post bleef. Helaas 655 zal ik enkele namen niet genoemd hebben van hen, die dit evenzeer verdiend hebben."

[look op deze foto de molen op de achtergrond]

660 **Budel, 18 november 1918 23.30 uur**

"Een uur daarna kwamen de eerste vluchtelingen, ondersteund door burgers en militairen, arme gewonde Duitsers, die op weg naar huis waren en nu nog juist aan een vreselijke dood ontsnapt waren. En toen heeft het de gehele nacht aangehouden vrachten Rode Kruisauto's, karren en rijtuigjes vol gewonden.

665 De ontsteltenis in het dorp was verschrikkelijk. Niemand ging naar bed. Niemand wist precies wat er gebeurd was, mensen, die vlak bij de ontploffing geweest waren, wisten zelfs geen bijzonderheden. Alleen konden zij vertellen, dat er aan het Hamontse station op 't ogenblik der ramp twee Duitse lazarettreinen stonden en dat daar de gewonden in waren, dat hele wagens vol mensen te branden stonden en dat er ook wel
670 Hollanders omgekomen zouden zijn."

Hamont, 19 november 1918 circa 0.00 uur

"Ondertussen werd in Budel alarm geblazen en kwamen de Hollandse militairen te hulp en we zagen onze Hollandse jongens kranig hulp bieden aan hunne arme Duitse wapenbroeders. Honderden kwamen ondertussen over de grens gestrompeld en werden
675 aldaar met wagens en auto's verder vervoerd naar Budel, naar de zaal van het patronaat voor de verpleging werd ingericht. Nog altijd duurt het transport voort."

"Een ooggetuige meldt nog uit Weert, dat de soldaten het reddingswerk verrichtten met gasmaskers voor en stalen helmen op."

680 "De redders zagen beide treinen met Duitse gewonden voor hun ogen verbranden. De gewonden werden in een klooster verbonden toen een ordonnans kwam melden, dat het gedeelte van de munitietrein met stink- en gasbommen weldra zou ontploffen. Een algemene paniek was het gevolg: allen snelden naar de kelders om even later de geweldige explosie te horen losbarsten."

685

[klooster der Ursulinen te Hamont]

Eindhoven, Budel, 19 november 1918 1.00 uur

's Nachts om 1 uur worden artsen vanuit Eindhoven naar Budel uitgenodigd voor hulp:

690 "De Geneeskundige Dienst uit Eindhoven is onmiddellijk naar Hamont vertrokken."

"Vannacht werd het Rode Kruis te Weert, militairen en burgers, ter assistentie opgeroepen."

"Hedennacht te 1 uur werden vanuit Budel via onze stadspolitie alle doctoren van Eindhoven en omgeving gevraagd om hulp te verlenen aan de vele gewonden aldaar."

695 "In elk geval zijn reeds te Budel meer dan 150 doden en gewonden aangekomen. De gewonden zijn ondergebracht in het Patronaatsgebouw (een grote zaal), het klooster en in de school. Van alle zijden wordt hulp verleend. De dokters uit Eindhoven zijn verzocht onmiddellijk ter hulp te snellen."

700 "In elk geval zijn er reeds meer dan 150 in Budel aangekomen. De ongelukkigen zijn ondergebracht in het Patronaatsgebouw, de zaal van Hostera, het Klooster en de School.

Van alle zijden wordt hulp verleend.

Er waren ook een aantal Hollandse militairen in Hamont. Er wordt beweerd, dat er ook onder hen gewonden zijn."

705 **Hamont, 19 november 1918 circa 3.30 uur**

Einde aan de reeks ontploffingen.

"Ten slotte nog iets over de vlucht der inwoners van Hamont in die vreselijke nacht. Reeds schreven we dat velen in Budel hun heil zochten. Andere, van wie er in nachtgoed hun huizen verlieten, vonden een toevlucht in de kelder van het

710 Ursulinenklooster te Hamont, waar deze stervensvaardige mensen zich met het oog op het dreigende gevaar van de dood voorbereidden, en in het holle van de nacht naderden ter H. Tafel."

Hamont, 19 november 1918 circa 7.00 uur

715 "Toen de morgen aangloorde, keerden zij evenwel weer naar hun getroffen woningen terug, en brachten daar in duizend angsten de dag door. De rust zou in hun harten niet wederkeren, zei er ons een, alvorens op het emplacement de granaten en houwitsers en de nog met projectielen aanwezige wagens, waren opgeruimd.

720 Maar wie dat moeilijke en gevaarvolle werk verrichten zou? De Duitsers waren weg; wanneer de Belgen kwamen viel niet te zeggen. Indien deze niet spoedig opdaagden, zou men zich om hulp tot de Hollandse genie wenden."

Budel, 19 november 1918 9.00 uur

725 's Morgens om 9 uur waren 150 [ook wel: "doden en"] gewonden in Budel ondergebracht, Belgische burgers en Duitse soldaten.

"Hedenmorgen 9 uur waren 150 gewonden in verschillende lokalen te Budel ondergebracht. Het zijn Belgische burgers uit Hamont en Duitse soldaten.

Of er ook Hollandse soldaten en burgers van Budel slachtoffer van de ramp zijn geworden, stond hedenmorgen nog niet vast."

730 "Budel, de laatste plaats voor de grens, vertoont het beeld van een verbandplaats achter het front.

Tal van Duitsers staan met bebloede koppen omwonden met verbandgaas en linnen, op het marktplein, bekeken door honderden nieuwsgierigen. Zij zijn de dood ontsprongen."

735 "Te 9 uur heden morgen werd er appel gehouden over de Hollandse soldaten om te kunnen constateren of er ook onder hen zijn vermist. Men vreest het wel, aangezien iedereen profiteren wil van de grenshandel, die op 't ogenblik druk gaat."

Hamont, 19 november 1918 9.00 uur

740 "Dinsdag kwam er wat meer orde in de berichten. Men ging eens in Hamont kijken, ofschoon het nog voortdurend knalde.

745 Geen enkele ruit was nog heel gebleven; glas en hout, alles was vernield. Hoe dichter men bij 't station naderde, hoe groter de verwoesting. De daken schenen van de huizen geblazen; de muren stonden scheef. En de huizen om het station lagen in elkaar. En overal lagen bebloede stukken hout; reusachtige stukken ijzer lagen honderden meters ver weggeslingerd, boven op een boerenhuis troonde als een ooievaarsnest een reusachtig wiel van een locomotief. En tussen al die verwoesting stonden een dertigtal geheel uitgebrande wagens en daaronder - wat as van de lijken."

750 "Toen wij maandagochtend Hamont binnentuften, was het ons aanstonds duidelijk, dat de Duitsers het plaatsje voor goed hadden verlaten. Van de toren en van schier alle huizen wapperde de Belgische driekleur.

Bezoekers waren er in Hamont nog geen. Wij behoorden tot de allereerste, al waren wij onderweg wel reeds een flink getal nieuwsgierige Budelers, die zich eveneens naar de plaats der ramp begaven, voorbij gevlogen.

755 Op de eigenlijke plaats des onheils waren behalve de militairen, nog geen burgers, een hoogst enkele uitgezonderd, doorgedrongen. Men vertrouwde het terrein niet, zoals uit ons vorig relaas voldoende bleek."

760 "Terwijl dr. Batenburg enige lijken aan de hals onderzocht om te zien of zij hun identiteitsplaatje nog droegen, vonden wij daar in de buurt een portret, voorstellend een gelukkig gezin: twee jongens en twee meisjes van 12 tot 18 jaar, rondom hun moeder en vader, die nu hier misschien de dood had gevonden.....

Het portret was gemaakt in 'n fotografisch atelier te Brandenburg, waarmee men zich nu in verbinding stellen zou om het portret thuis te brengen."

"De gewonden, die zeer opmerkelijk bijna uitsluitend aan hoofd en hals zijn gewond, enkelen blind, oog of ogen uit, zijn deels te Weert en deels te Budel ondergebracht.

765 In 't ziekenhuis ongeveer 40; in school en concertzalen tezamen ruim 60. De lichter

gewonden stonden bij mijn vertrek gereed om naar het station Maarheeze te worden vervoerd. Vandaar zullen zij via Weert naar hun Heimat worden vervoerd.

De ongelukkigen waren over 't algemeen blijmoedig.

770 Een Duitse verpleegster, wie een borst was afgerukt en die geheel bebloed was, lag met een blijden lach rond te zien en lachte de Duitse militairen dokter tegen toen hij de zaal in het ziekenhuis binnenstapte. Zij zijn allen blij, aan de dood ontsnapt te zijn die hen zolang bedreigd heeft. Zij bleken getraind in het lijden. Een dokter verzekerde ons, dat hij bij de pijnlijkste verbindingen en operaties de jongens "geen kik geven".

775 Laten we hopen dat de vreselijke oorlogsellende hiermede is afgesloten."

"Er waren ook Hollandse soldaten, aan wie het verboden was daar te komen. Bij het alarm blazen vanmorgen bleek dat circa 25 soldaten absent waren. Of zij met nog burgers misschien ook den dood vonden is nog niet bekend. De doden onder de Duitsers worden op pl.m. 1000 geschat."

780

[rechts op de achtergrond is vaag een molen te onderscheiden.]

Eindhoven, 19 november 1918 circa 9.00 uur

785 "De loketten in station Eindhoven werden vanmorgen bestormd door reizigers voor de Grens naar Valkenswaard naar Budel. Het zijn meestal lieden die koopjes gaan maken die gaan azen op de overblijfselen van de Duitse armee in België. Auto's, paarden, motorfietsen, alle soorten van levensmiddelen worden voor enkele centen aan den man gebracht. Wapens, gasmaskers en andere militaire equipmentstukken worden als
790 curiositeiten verkocht voor sigaren, boter, kwatte, enz., of worden gratis weggegeven. Met karrenvrachten komt 't hier binnen. De aasgieren zijn in hun element."

Budel, 19 november 1918 circa 12.00 uur

795 "Men deelt ons nader mede, dat op het ogenblik nog slechts 2 Hollandse militairen vermist worden."

"Intussen beginnen de plundersaars ofschoon sommigen gisteren nog vlak bij de lijken met hun luguber werk bezig waren, schrik te krijgen, want de burgemeester van Budel

die door ziekte niet onmiddellijk heeft kunnen ingrijpen, heeft een oproep gedaan aan alle weldenkende burgers om hem namen te noemen van allen die geplunderd hebben. Zonder twijfel zullen spoedig strenge maatregelen genomen worden."

800

Weert, 19 november 1918 circa 12.00 uur

"Het ziekenhuis te Weert komt vol gewonden. De gehele nacht is uit Weert alle hulp gezonden."

805

"De gehele dag door werden hier dinsdag gewonde Duitse soldaten per trein en per auto aangevoerd. Droevig was de aanblik van de vreselijke wonden door de granaten veroorzaakt. Onze afdeling van het Rode Kruis, die in de dagen der Franse vluchtelingen zo flink optrad, heeft ook nu getoond, dat ze flink kan aanpakken."

810 [Katholieke Illustratie 30 november 1918: DE GEWELDIGE VERWOESTING IN HET BELGISCHE GRENSPLAATSJE HAMONT, welke werd aangericht door een ontploffing van een munitietrein. Bij dit ongeluk kwamen ongeveer 1000 mensen om het leven. De burgerwacht bewaakt het terrein.]

Hamont, 19 november 1918 circa 12.00 uur

"Behalve wat we reeds mededeelden, relateren we nog het volgende: Te 12 uur stond op het terrein nog een locomotief onder stoom, alhoewel de Duitse ? nachts reeds vertrokken waren."

820

"Ook in Hamont worden nu maatregelen genomen, er heeft zich een burgerwacht gevormd die thans niemand meer op de stationsterreinen toelaat. Trouwens, er liggen nog honderden granaten, ook staan er nog vier wagons gasbommen; de minste onvoorzichtigheid zou een nog veel groter ramp over Hamont en vele omliggende plaatsen kunnen brengen. Men vraagt zich terecht af, hoe de Engelsen die vandaag verwacht worden, die boel zonder ongelukken opruimen zullen."

825

"De grote inspanning, waarmee de vele Nederlandse militairen en de kloosterzusters te Budel en Hamont de aangekomen gewonden hielpen, is boven allen lof, evenzo de bereidwilligheid, waarmee de soldaten hun overjassen, dekens en nachtligging afstonden. Ook mag niet verzwegen worden het energieke optreden van vaandrig-semi-arts Konings, die aanvankelijk alleen de talrijke lichte en zware gewonden heeft behandeld en ± 16 uur onafgebroken op zijn post bleef. [...]

830

Nog wil ik mijn bewondering uiten voor het moedige geduld, de stille berusting, waarvan de hevig verminkte Duitsers blijk gaven. Een Duitse ernstig gewonde verpleegster hielp nog verbinden! Herhaaldelijk toonden de Duitsers hun grote dankbaarheid.

835

Soerendonk, 19 november 1918

"SOERENDONK. Op 19 dezer zijn in deze gemeente wederom 2 compagnieën van het VII Reg. Inf. ingekwartierd. Volgens verkregen inlichtingen zullen zij echter maar 8 dagen

blijven."

840

Roermond, 19 november 1918

"Uit Roermond wordt gemeld dat de ontploffingen te Hamont aan kwaadwilligheid te wijten zou zijn. Er worden nog meer ontploffingen verwacht, daar de munitietreinen in brand moeten staan."

845

Budel, 19 november 1918

De volgende personen en instanties waren (gedocumenteerd) betrokken bij de hulpverlening in Budel:

850

1. gezusters Arts voor gedane leveringen
2. P. Verweyen voor gedane leveringen
3. overste Liefdegesticht voor gedane leveringen [hetzelfde als klooster?]
4. L. Rooymans voor gedane leveringen
5. H. Verheyden voor gedane leveringen
6. C. van Winkel voor gedane leveringen
- 855 7. J. Glaudemans voor gedane leveringen
8. F. Vesters vergoeding zaalhuur, licht, verwarming en voeding
9. Patronaatsgebouw opvang van gewonden
10. zaal van Hostera opvang van gewonden
11. school opvang van gewonden

860

Budel, 19 november 1918 's avonds

"Te Budel werden [gisteravond] weer vijf wagens met zwaargewonden verwacht."

Achel, 19 november 1918

865

"Van de grenzen - Wij vernemen dat [afgelopen nacht] in Achel bij Valkenswaard een 6-tal Duitse treinen moesten worden geladen. Alles kon men er voor een prikje kopen. Paarden werden gekocht voor fcs. 100 en zelfs nog minder. Men bood een fonkelnieuwe auto aan voor 250 francs. Alles verkopen de Duitsers. Vanzelfsprekend wordt er veel opgekocht door de Belgen, die het later wel weer in Holland zullen trachten te smokkelen, want hier mag niets over de grens."

870

20 november 1918 **AAN DE GRENS.**

Een der Hbld.-correspondenten schrijft:

875

Uit nadere berichten uit het Belgisch-N.-Brabantsche grensgebied blijkt dat de meeste door de Duitsers tot ontploffing gebrachte munitie op spoorwegwagons was geleden. In sommige Belgische plaatsen, zoals Hamont en de buurt bij Achel is het een dolle boel. Er staan daar honderden wagons beladen met allerhande goederen behorende tot den Duitschen legertrain of intendance. Een drukke handel vindt daar plaats. Orde en reglement bestaan niet meer! Voor luttele bedragen doen de Duitsers auto's, motorrijwielen, paarden, dekens kaarsen, lakens, laarzen, sigaren en allerlei wapens en helmen van de hand.

880

Menig Brabanter is er reeds een koopje gaan halen, en tal van werkelijk geurige goede sigaren, werden voor een cent per stuk bemachtigd. Sigaretten waren à discretion beschikbaar: die werden voor niemendal gegeven!

885

Deze excessen zullen wel niet overal voorkomen, doch alleen op die plaatsen waar groote reserves goederen hetzij wegens opslag of treinenopstoppingen aanwezig zijn. De Duitse soldaten kampeeren links en rechts, koken hun potje, en gebruiken de geweren als brandhout. Bij tienduizenden stuks ligt overal allerlei gebroken en vernield wapentuig in het rond. Tal van particulieren, w.o. vele jeugdige personen loopen met ten geschenke gekregen geweren of revolvers rond, en vermaken zich met lustige schietpartijtjes.

890

Lang zal de grap echter wel niet duren, de toestand zal wel weer normaal worden zoodra de Duitsers volkomen zijn afgetrokken.

895

Te Arendonck (nabij Reusel) zijn de Duitsers thans weg. De Belgen hebben er volop feest gevierd. Hulde werd door dr. Verhoeven namens den burgemeester aan de geassocieerden gebracht. Later werden bij een paar bekende activisten de ruiten ingeworpen, o.a. bij den directeur van het postkantoor. Ook in die omgeving werden door aftrekkende Duitsers allerlei levensmiddelen voor spotprijzen van de hand gedaan. De bevolking heeft het er steeds vrij goed gehad, en was van betere en goedkoopere levensmiddelen in de laatste maanden voorzien, dan de bewoners van ons land.

900

Men meldt ons uit Reusel d.d. 16 dezer:

Heden zijn hier aangekomen 26 Duitse rood-kruis-soldaten w.o. 2 verpleegsters en één dokter. Deze behooren tot de overlevenden van een lazarettrein waarme gisteravond

7 uur een botsing heeft plaats gehad tusschen Herenthals en Geel op de lijn
905 Antwerpen-Gladbach. Er zijn 20 doden en verschillende gewonden. Verschillende
rijtuigen ontspoorde.
In den omtrek van Geel staan vele wagons met oorlogsmateriaal, levensmiddelen enz. De
Duitschers verkoopen alles aan het koopgrage publiek.
In Geel werden 6 burgers doodgeschoten.
910 In Moll kwamen twee kinderen om het leven door het spelen met handgranaten. In Lommel
is de orde hersteld.
In Turnhout werden gisteren bij de activisten de vlaggen van het huis gerukt. Een
onderwijzer, die "leve de republiek" riep, kreeg een pak slaag!
Te Arendonck zijn geen Duitschers meer, terwijl in Moll zich 15.000 Duitschers
915 bevinden van allerlei wapens.

21 november 1918 De ramp te Hamont.

Onze Eindhovensche correspondent op de plaats van de ramp (station Harnont).
Over Valkenswaard en Budel bereikte ik Hamont. Te Valdenswaard waren honderden
920 vrijbuiters, die allen gestolen goederen vervoerden. De grens te Achel was om die
reden door de Belgische Burgerwacht gesloten. Te Budel waren in het klooster der
Eerw. Zusters reeds 150 Duitse gewonden en enkele gestorven opgenomen, daar
gebracht door Hollandsche militairen met vrachtauto's.
Ook in het patronaat en andere zalen lagen gewonden, welke werden gehaald uit het
925 klooster te Hamont. Op het station Budel waren alle ruiten stuk. In Hamont waren alle
ruiten der huizen 600 à 800 stukgeslagen, de daken ingestort. In de kerk en het
klooster stonden noch ruiten noch spijlen. De wegen waren met glas bezaaid, aan vele
huizen wapperde nog de Belgische vlag, waarmede ook paarden en kinderen waren
getooid.
930 De burgemeester van Hamont deelde mede, dat het getal doden wel 1000 zou bedragen;
Op het station lagen verschillend waggons tot puin verbrijzeld. Granaten waren er nog
in overvloed. Een trein stond nog in brand. Lijken lagen verkoold onder de puinhoopen
en in waggons. Twee huizen waren totaal afgebrand en ingestort. Een munitiewaggon
was, de oorzaak is nog niet vastgesteld, in brand geraakt en ontploft en 3
935 lazarettreinen ieder van 30 wagens zijn gedeeltelijk, in de lucht gevlogen.
Ook 27 Hollandsche soldaten en 5 Belgische burgers zijn gewond. Luitenant de Bolck
heeft met levensgevaar 2 waggons met ontplofbare gassen afgekoppeld. Zoo juist was
weder een granaat gesprongen. De schade is niet te schatten. Rails zijn
weggeslingerd. Den geheelen nacht van 10-4 uur hadden ontploffingen plaats. De
940 bewoners van Hamont waren heden nacht grootendeels in hun kelders gevlucht; zij zijn
zeer onder den indruk van het gebeurde. Ieder had zich reeds voorbereid op de
ontvangst van hun dapperen van het front, die eerstdaags thuis komen. Den geheelen
nacht hoorde men gekerm en was het station een vuurzee.
Inderhaast is een burgerwacht ingesteld. Na 8 uur mag niemand meer op straat. De ramp
945 is ontzettend. Heden worden nog de geallieerden hier verwacht. In de Hollandsche
grensdorpen heerscht een enorme drukte.
De ramp wordt van Belgische zijde geweten aan Hollandsche militairen: van Hollandsche
zijde worden Belgische, kinderen spelende met vuurpijlen als de daders genoemd. In de
laatste dagen werd uit de waggons ontzettend veel geroofd en door Belgen en door
950 Hollanders. Slechts 5 Duitse wachtposten waren nog in Hamont.

Hamont, Budel, 21 november 1918

"De Prins is naar Hamont vertrokken. Binnen enige dagen komt de Koningin naar
Apeldoorn en dan zal een huldebetoging plaats grijpen."
955 "- Omtrent de ramp te Hamont kunnen we nog met zekerheid mededelen - bijna alle tot
nu toe gegevens zijn meer fantasie dan werkelijkheid - dat [gisteravond] nog een
volgepropte kar met lijken van uit de wrakstukken is weggehaald. Ook verschillende
Hollandse militairen hebben er het hachje bij ingeschoten. Echter een zeer
geheimzinnige waas hangt over deze catastrofe. Wellicht kunnen we morgen juistere
960 gegevens geven.
Twee Duitsers zijn nog in het Liefdegesticht te Hamont overleden."
"Door uw blad werd gemeld, dat zekere Winters zou zijn doodgeschoten. Dit is beslist
onwaar en ik haast me dit bericht tegen te spreken.
Ook is tot nog toe geen enkel Engels soldaat te Hamont aangekomen. Wat de oorzaak der
965 ramp betreft, de onverantwoordelijke roekeloosheid, gedurende de laatste dagen te
Hamont aan de dag gelegd, sluit alle "suppons" uit.
Ook over het optreden der Garde Civique worden onjuiste berichten verspreid. Van een
consigne om iedereen dood te schieten die zich op het terrein bevindt, is niets
bekend.

970 Na de ramp wordt er in Hamont nog steeds roekeloos geschoten."
"Donderdag bracht Z.K.H. Prins Hendrik, als voorzitter van het Roode Kruis een bezoek aan de getroffen en bij de ontploffing te Hamont. Z.K.H. was vergezeld van zijn adjudant Von Muhlen en gekleed in generaalsuniform.
Op het station stond gereed de Rode Kruistrein, indertijd door de stad Rotterdam
975 aangeboden. Deze ambulancetrein zou de zwaar gewonden, die hier te Weert verpleegd waren, vervoeren, gedeeltelijk naar Den Bosch en gedeeltelijk n.l. de gewonden, die aan de ogen getroffen waren, naar Utrecht waar de trein resp. te 3,54 en 5,26 zou arriveren.
De Prins liet zich met veel belangstelling door de stationscommandant luitenant-kolonel v. d. Kroon, inlichten over de toedracht van de ramp. Z.K.H. onderhield zich met de autoriteiten die bij de begroeting aanwezig waren en bezocht daarna de gewonden met enkelen van wie Z.K.H. zich onderhield."

Utrecht, 21 november 1918 circa 20.00 uur

985 "[Gisteravond] zijn in het militair hospitaal te Utrecht 29 gewonden van de ontploffing bij Hamont opgenomen. Het zijn allen Duitsers met ernstige verwondingen aan aangezicht en vooral aan de ogen. De overbrenging naar deze inrichting is geschied in het bijzonder met het oog op de oogheelkundige behandeling."

Hamont, 22 november 1918

"Tot bij het afzenden van dit bericht is er nog geen enkel geallieerd soldaat te Hamont te zien."

Budel, 22 november 1918

995 "De rooverijen.
Bij enige personen te Budel werd [gister] huiszoeking gedaan, welke tot gevolg had inbeslagname van goederen afkomstig uit de Duitse treinen te Hamont."

Assche, Denderleeuw, 23 november 1918

1000 "Te Assche is een goederentrein in de lucht gevlogen. Er zijn 10 doden. Ook te Denderleeuw zijn bij een ontploffing 20 personen gedood."
Hamont, 23 november 1918

"Het roekeloos schieten houdt aan.

1005 Nog steeds houdt het roekeloos schieten te Hamont aan. Ook heden knalden weder honderden geweschoten. En dit terwijl er zich nog een massa ontplofbare stoffen bevinden. Hier moet ingegrepen worden, of er gebeuren nieuwe ongelukken."

algemeen, 23 november 1918: aantal slachtoffers

"De slachtoffers.

1010 Van welingelichte zijde vernemen we dat het aantal doden bij de ramp te Hamont zou bedragen 150 à 200. Vast staat, dat er onder hen ook Hollandse soldaten. Het juiste aantal hunner kan men niet te weten komen."

Budel, 23 november 1918: Spaanse griep

1015 "BUDEL. De Spaanse griep blijft nog steeds hare slachtoffers eisen. Dagelijks hebben een of meer begrafenissen plaats en het aantal zieken is ontelbaar.
Ook wordt de ziekte hevig bij de interneringsgroep op Dorplein. Heden overleed de nog jeugdig geïnterneerde en een tweede verkeert in doodsgevaar."

Eindhoven, 25 november 1918

1020 "Plunderingen in België - Te Eindhoven werden, behalve een partij met 2000 meter koperdraad benevens een 5-tal toestellen om landmijnen te doen springen, in beslag genomen, gestolen goed uit België. De politie is nog meer van dergelijke zaakjes op 't spoor."

Brussel, 26 november 1918

1025 De ontploffingen in Brussel.
"BRUSSEL, 25 November. (Havas). De commissie welke uit door de Belgische justitie aangewezen deskundigen en vertegenwoordigers van de Spaanse regering is samengesteld, is een onderzoek begonnen naar aanleiding van de ontploffingen, die in de stations te Brussel en op talrijke punten in het land hebben plaats gehad. In een gemeente in de
1030 Kempen zouden sporen zijn aangetroffen, die onweerlegbaar aantonen dat de ontploffingen zijn veroorzaakt door bommen, welke na zekeren tijdsduur ontploffen."

Hamont, 3 december 1918

"Wij vernemen dat te Hamont thans de geallieerde troepen zijn gearriveerd, die met

1035 het hoogst gevaarlijk opruimingswerk der ontplofte granaten zijn begonnen."
"Het treinverkeer van België met Duitsland op het baanvak Dalheim-Hamont is sedert enige dagen stop gezet."

Weert, 3 december 1918

1040 Een van de gevolgen van besmetting met mosterdgas, is het optreden van tijdelijke blindheid. Na enkele weken is men weer genezen.

De vaak genoemde blindheid duidt erop dat gifgranaten (m.i. de 'gasbommen') mosterdgas opengebarsten zijn en dat het mosterdgas in de lucht is vrijgekomen.

1045 "- In het gasthuis te Weert, waar de Duitse militairen van de ramp te Hamont verpleegd worden, zijn er tot heden reeds tien volslagen blind geworden."

[*Katholieke Illustratie* 28 december 1918: **DE SLACHTOFFERS VAN HAMONT.**

1050 Duitschers, die bij de ramp te Hamont werden gewond, liefderijk verpleegd in het Ursulinenklooster te Weert. Een groep in de operatiekamer.]

[plaquette van het station te Hamont in 1903.]